

4. partur av Troling í 100 ár eftir Jóan Jakku Guttusen

Bretska Imperialisman

Imperialistisku lógirnar hjá Victoriu drotning kravdu støðuga rávørutilgongd. Og um rávøran ikki fanst á heimligum leiðum, so var at fara eftir henni, har sum hon var at finna. Um tað var í Afrika, Asia ella í Norðuratlantshavi. Í 1880 árunum var tann rávøran, sum fjallir seg undir vatnskorpuni, farin at ganga undan

Ídnaðarkollveltingin, sum í Bretlandi kom fyrr enn aðra staðni, hevði fært við sær, at longu tíðliga var jarnbreytarsambandið væl útbyggt. Tað var lætt at sleppa av við feska fiskin. Eftirspurningurin bara vaks, meðan útboðið bara minkaði. Tað var tí sera nærliggjandi at flyta sjónaríngin norðureftir fyrri at vita, hvat ið har fanst.

Bretar meintu sjálvir, at ránsveiðan undir Føroyum og Íslandi hevði ov tringar karmar at virka. Hon gekk í undir kki so smurt, sum ynskjandi var. Meðan teir samráddust við danir um treytir, sendu teir ein konsul til Føroya várið 1900. Hann skuldi slætta sjógv bæði her og undir Íslandi.

Konsulin æt Villiers. Hann visti akkurat onki um fiskiskap, men hann hevði tað fram um so nógv onnur, at hann var av aðalsætt. Tá hann hevði funnið Føroyar á heimskortinum, fór hann avstað við húski og tveimum tænarum. Men móttøkan, hann fekk, var rættiliga kaldlig og lítið hóskandi einum aðalbørnum konsuli av franskarri ætt og við týskari konu. Amtmaðurin hetta tíðarskeið var Bærentsen, einasti føroyingur, sum nakrantíð sat í hesum embætti. Hann var ongantíð at hitta, hvørki tíðliga ella seint.

Men Villiers visti ráð móti slíkum ónøllum. Tá Victoria drotning fylti 82 ár í mai mánað, bjóðaði hann í føðingardag, og um danska yvirvaldin ikki mótti upp, lovaði hann at forkлага teir fyrri Victoriu. Tað hjálpti. Føroyski amtmaðurin og donsku embætismenninir lótu seg í fint, og veitslan varð sera væl eydnad. Men fyrri at vísa sína tign, mátti Villiers eisini hava eina borg. Sum nú var, búði hann lítið stástilligt, og tí fór hann eisini av landinum aftur heystið 1900 fyrri at draga ondina.

Men árið eftir stóð borgin liðug, nú hevði Victoria kunnað umboðast á hóskandi hátt, hevði hon verið á lívið. Árið fyrri hevði hon hildið sín síðsta føðingardag. Bretska imperiðið var tó tað sama enn í mong ár.

Og nú embætismannastættin hevði givið seg yvir, fór Villiers í holt við tað, sum seinni varð nevnt fólkaopiniðin. Tað gjørdi hann á tann hátt, at hann á jolum bjóðaði øllum havnarbørnum at dansa jólatræ á konslaraborgini. Jólatræ var sum lund á jólanátt. Tað er skiligt, at foreldur ikki kundu nokta børnum sínum hetta upplivislið.

Franski pólfarin Jean Charcot kom fyrstu ferð á Havnina í 1901, og í høvudsstaðnum festir hann seg við hesi bygningsverk: Skansan, kongaminnið, kirkjuna og amtmanborgina. Síðan sigur hann: "Eg má nevna nakrar merkisverdar bygningar aftrat, sum skúlan, sjúkrahúsið og at enda eitt sindur frá býnum eini verdug hús, sum hin enski konsulin læt byggja sær." Av hesum bygningum vóru tað tveir, sum vóru ætlaðir fólki at búgva í, í báðum færum hjá útlandsku yvirvaldunum, tí danska og tí bretska. Og bygningarnir standa har enn. Amtmansborgin og KFUK uppi á Varða.

Nokur ár seinni verður hugtakið *den engelske fare* lanserað í føroyskum og donskum bløðum. Tað var ikki bretska ráns-

veiðan, sum fekk hetta heitið. Nei, vandin var av øðrum slag. Hann var politiskur og mentanarligur. Føroyingar høvdu lyndi til at fjeppast uppi í tí, sum bretskt var, og donsk líkasæla hevði skyldina av hesum, varð sagt. Hetta uppløp er síðan gjørt til onkis, men eftir stendur í hvussu er hetta: Bretski effektiviteturin í ránsveiðuni í Norðuratlantshavi ikki bara vakti vreiði og argaði, hann imponeraði eisini.

Tað fanst eitt ómetaligt ríkiðmið kring oyggjarnar, fjall undir vatnskorpuni. Føroyingar sjálvir góvu sær neyvnan far um, at tað yvirhøvur var har. Slíkum ríkiðmiðum eru tað altíð sterkar kreftir, sum vilja hava fatur á, og eru ikki tøkniligar fortreytir til staðar at fáa tað undan kavi, so verður tøkniðmið skjótt ment til tað. Og við sjarmuherferð, samráðingum við donsku stjórnina og framkommari tøknu-bretsku, var tað altíð á hondum. Tað var tá. Í 1998 vóru 100 ár liðin síðan trolarainrásina, tað kann geva okkurt at hugsa um.

Á vári 1901 skrivaðu Danmark og Bretland sáttmála, sum stórt sæð legaliseraði bretska

ránsveiðuna í Norðuratlantshavi. Út á summarið sama ár minkaði trolingin bertur í onki. Tað kann ikki annað enn hava undrað. Mundi hetta vera eitt úrslit av sáttmálanum millum yvirvaldini bæði? Men sannleikin var einfaldari enn so. Summarið 1901 og út á heystið lógu flestu trolarar svínabundnir niðri í Onglandi í trýggjar mánaðir vegna umfatandi verkfall. Tað fingi fiskimenn lítið burturúr, og skjótt var allur flotin í sving aftur størri enn nakrantíð, og hann bara vaks næstu árin.

Gulvandi byrjan

Tað vóru sjálvandi teir, sum heldur enn gjarna vildu hava ein bita av køkuni. Skuldi havið oyðast, hví so ikki gera tað sjálvir.

Leygardagin 23. januar 1904 varð almennur fundur í Havn. 15 ár frammanundan varð hin tiltikni jólafundurin í Klubbanum, tá tjóðskaparrørslan skipaði seg við greiðum endamáli. Fundurin hetta leygarkvöld í januar 1904 kann, við einum góðum vilja, samsvarandi kallast tann dagur, tá føroyingar á

Onkuntíð vóru eisini stundir til at hugna sær í lugarinum – men sjáldan

vinnuliga økinum skipaðu seg og settu sær greið mál. Tað var øllum monnum púra greitt, at grundarlagið undir vinnuligum framburði fyrst og fremst var at fáa í lag havnabygging, soleiðis at í minsta lagi skip av vanligari stødd kundu leggja at. Atløgubryggja var ongín í landinum, bert smáar brúgvar, lagadar úr gróti ella bygdar úr viði, sum handilsmenn á teimum ymisku plássunum høvdu latið bygga til egna nýtslu.

Havnabygging var ein statsuppgáva, og ongín kapitalur í landinum. Poli í Dali, sum var høvudsráðari hetta kvöldið, segði millum annað - her endurgivið á donskum eftir Tingakrossi "...Men siden har Engellænderne og andre Nationer Aar efter Aar opfisket umaadelige Masser fra færøske Grunde, og der er blevet sagt, at Mage til Fisk som den, Trawlerne i den første Tid fangede her, ikke er set før. Nu trænger det Spørgs-